

نشست‌های برگزار شده در
دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی
عنوان نشست: ترجمه ادبیات کودک

شناسنامه نشست:	
واحد برگزارکننده نشست:	دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی
مسئول نشست:	دکتر سپیده نوابزاده شفیعی (عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۷/۰۹/۱۰
اعضای هیأت علمی:	دکتر معصومه احمدی و دکتر صدیقه شرکت مقدم (اعضای هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	دکتر ناهید معتمدی، خانم شکوه حاجی نصرالله، خانم شهلا انتظاریان، خانم نسرین و کیلی، خانم منصوره محمودی (مترجم و اعضای شورای کتاب کودک)
مسئله محوری نشست:	نقش و تأثیر آثار ترجمه شده برای کودک در رشد روانی، شخصیت‌سازی و رفتارهای او
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

چکیده مباحث طرح شده:

دوران کودکی دورانی حساس و سرنوشت‌ساز برای هر فرد است که به مطالعه عمیق و توجه ویژه نیاز دارد. همان‌گونه که واکسیناسیون در کودکی سلامت و مصونیت از برخی بیماری‌ها را تضمین می‌کند، پاسخ صحیح و سنجیده به هر یک از نیازهای کودک به توسعه جامعه‌ای

سالم می‌انجامد. متأسفانه در بعضی جوامع از جمله جامعه ما، مسئله کودک و هر آنچه به او مربوط است تا حد زیادی ساده و پیش پا افتاده فرض می‌شود. در حالی که کودک و تمام مسائل مربوط به او بسیار مهم است: از جمله آن‌ها می‌توان تغذیه، بهداشت و درمان، مسائل عاطفی و روانی، آموزش، مسائل تربیتی و فرهنگی، امنیت و ایمنی، امکانات تفریحی و رفاهی و مسائل دیگر نام برد. فراهم آوردن محیطی سالم که پاسخگوی نیازهای عاطفی، کنجکاوی، قوه تخیل، اطمینان، آرامش روحی و روانی و سامان‌دهی ذهنی کودک باشد، او را برای ورود به دنیای بزرگ‌سالی آماده می‌کند. کتاب‌خوانی از روش‌هایی است که در کنار بازی و سرگرمی به شخصیت‌سازی کودک کمک می‌کند و رشد عاطفی و فکری او را تقویت می‌نماید. هر چه بیشتر به کودکان و مسائل و مشکلات آن‌ها توجه شود و هر چه بیشتر روی کودکان سرمایه‌گذاری کنیم، از بروز بسیاری از مشکلات پیشگیری کرده‌ایم و نسل آینده نسلی سالم‌تر و مفیدتر برای کشورمان خواهد بود، چون کودک سالم امروز، بزرگ‌سال سالم آینده است.

هدف از این نشست آشنایی با ترجمه کتاب کودک و نوجوان و تأثیر آن بر این گروه‌های سنی است. در کشور ما نیز مانند بسیاری از کشورهای جهان، تعداد کتاب‌های کودک ترجمه شده از تعداد کتاب‌های تألیفی بیشتر است، از این رو تأثیرگذاری ترجمه بر کودکان بیش از آثار تألیفی است؛ پس باید نسبت به آن حساسیت بیشتری نشان داده شود. لازم است مترجم کتاب کودک در زمینه کاری خود آموزش لازم را ببیند تا در ترجمه برای گروه‌های سنی مختلف تخصص و تبحر کافی داشته باشد. از سوی دیگر در انتخاب کتاب دقت کافی صورت گیرد یعنی موضوعات مناسب برای کودکان سرزمین ما با در نظر گرفتن فرهنگ ایرانی-اسلامی در اولویت قرار گیرند. پر واضح است که ترجمه برای کودک و نوجوان باید بدون هرگونه رقابت و اهداف اقتصادی در بازار چاپ و نشر صورت گیرد، چرا که هدف ارتقای شخصیتی و روانی همچنین دانش و فرهنگ کودکان و نوجوانان است، نه بازاری برای رقابت و ثروت‌اندوزی ناشران.

چکیده مقالات سخنرانان به قرار زیر است:

۱- ادبیات آفریننده دنیای ذهنی و تخیلی نویسنده است. هر اثر ادبی کارکرد و نقش ویژه‌ای دارد، این نقش در حوزه ادبیات کودک و نوجوان برانگیختن لذت و ذوق زیبایی‌شناختی، تقویت قوه تخیل، آگاهی دادن به مخاطب، کارکرد روان‌شناختی با ایجاد آرامش و سامان‌بخشی ذهنی در مخاطب و سرگرمی و مشغولیت ذهنی است. گزینش کتاب با کیفیت مطلوب و پیوند دوسویه بین نویسنده و مخاطب، سه نیاز بنیادی کودک را برآورده می‌کند این نیازها عبارت‌اند از: نیاز عاطفی کودک: پرورش عاطفی و رابطه احساسی اولین نیاز روحی-روانی بشر است. به این ترتیب که نیاز به دوست داشتن و دوست داشته شدن، نیاز به شادی و نشاط و ایجاد تحرک، امید و شناخت دردها و راه غلبه بر ناامیدی در نهایت به سامان‌بخشی عواطف کودک می‌انجامد. در کشور ما شادی در آثار تألیف شده برای کودکان کم‌رنگ‌تر است، پس برای ترجمه بهتر است کتابی انتخاب شود که موضوع شادی در آن پررنگ‌تر باشد. نیاز شناختی: انسان برای سازگاری با محیط اطراف خود و برای تغییر و بهسازی جامعه و جهان نیاز به شناخت پیرامون خود دارد. پس بهتر است که کودک از مرحله شناخت حسی و عاطفی فراتر رود و به سوی درک و تفکر انتزاعی-فلسفی حرکت کند تا در نهایت اندیشه‌ای پویا و تفکری انتقادی-اجتماعی کسب کند. شایسته است کتاب منتخب برای ترجمه، بتواند با تقویت تخیل و پرورش قدرت تفکر، کودک را در شناخت بهتر محیط خود و جهان اطراف آگاه کند. نیاز شخصیتی: هر شخص از سنین کودکی دارای شخصیتی متمایز و هویتی یگانه است؛ اما دستیابی به این استقلال ساده نیست. می‌توان گفت کتاب و کتاب‌خوانی مانند شاه‌راهی برای رسیدن به استقلال فردی و هویت‌یابی و در عین حال هموار کردن راه جامعه‌پذیری و تفکر اجتماعی یعنی تلاش برای تحقق فردی و حقوق شهروندی و مدنی است. کتاب‌های ترجمه شده در صورت انتخاب درست این نیاز را بیش از کتب تألیفی برآورده می‌کنند.

در ایران بسیاری از آثار ادبی کودک و نوجوان آثار ترجمه شده‌اند؛ ترجمه سبب گذار از جامعه‌ای «تک ذهنی» و یک سویه به جامعه‌ای «چند ذهنی» می‌شود و انتقال دست‌آوردهای

گوناگون در زمینه‌های مختلف و تعامل بین مردمان را فراهم می‌آورد. از طریق ترجمه با نیازهای عاطفی و واکنش‌های روانی ملت‌های دیگر در زمینه‌های گوناگون آشنا می‌شویم، شناخت این مقوله‌ها برای توسعه فرهنگی و هنری لازم است. از آنجا که فرهنگ بومی یک کشور به تنهایی پاسخگوی فرهنگ جهانی نیست، ترجمه راه خوبی برای تغذیه فرهنگی است. در آخر، ترجمه جامعه فرهنگی و علمی را به یک قیاس نسبی می‌رساند و این سبب می‌شود بنیان‌های فکری، اجتماعی، فرهنگی، تربیتی، اخلاقی، فلسفی، زیباشناختی و حتی داده‌های علمی آسیب‌شناسی شود. ژان دلیل زبان‌شناس فرانسوی عقیده دارد که فرایند ذهنی مترجم در حال ترجمه شامل درک مطلب، صورت‌بندی مجدد و تأیید یا کنترل معادل‌های پیشنهادی است. مترجم همچنین نیاز ذهنی و تکنیکی دارد که هم نظری و هم عملی است، زیرا با خواندن نظریه کسی مترجم نمی‌شود و با تکنیک‌های کاربردی نیز بدون آگاهی از اصول نظری ترجمه به جایی نمی‌رسد. ترجمه برای کودک بدون شناخت ادبیات کودک و نوجوان کار درستی نیست پس بدون شناخت نباید به ترجمه کودک دست زد چراکه تفاوت چشمگیری بین ادبیات بزرگسال و ادبیات کودک وجود دارد، هر چند از نظر جوهره ادبی یکی است اما توانمندی ذهنی و روانی کودک از بُعد روان‌شناختی متفاوت است.

۲- ادبیات کودک در جهان حدود دویست سال قدمت دارد. در کشور ما ترجمه آثار کودک از زبان‌های اروپایی به دوره مشروطیت بازمی‌گردد، در آن زمان هدف‌های اصلی انتخاب کتاب برای ترجمه، آموزشی و تربیتی بوده است. سال‌ها بعد با رشد علوم بویژه تعلیم و تربیت، صاحب‌نظران پی بردند که کودک به کتاب‌هایی مخصوص خود نیاز دارد یعنی آثاری که در آن بیشتر جنبه سرگرمی و لذت در نظر گرفته شده باشد. از دهه ۳۰ شمسی نیاز به مواد خواندنی برای کودکان احساس می‌شد، در همین زمان موسسه فرانکلین با همکاری انتشارات امیرکبیر اقدام به ترجمه گسترده از ادبیات کودک و نوجوان کرد. در دهه ۴۰ شمسی شورای کتاب کودک و قانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آغاز به کار کردند که دوره رشد کتاب کودک محسوب می‌شود. در این دوره به دلیل فقدان کتاب تألیفی برای کودکان و نوجوانان به ترجمه‌ها بیشتر توجه می‌شد تا ضمن تهیه مواد خواندنی برای این

گروه‌های سنی، آن‌ها را با سایر کشورها و فرهنگ‌ها آشنا کند. پس از انقلاب تعداد ترجمه‌ها کاهش یافت و بیشتر آثار تجدید چاپ می‌شد، ناشران و دست‌اندرکاران کتاب کودک به منابع ملی و اسلامی گرایش بیشتری داشتند. از دهه هفتاد مجدداً ترجمه آثار کودک و نوجوان رو به رشد گذاشت. در سال‌های اخیر دغدغه مسئولین، نسبت بیشتر کتاب‌های ترجمه به تألیف است و خوشبختانه در سال‌های اخیر تعداد نویسندگان و تصویرگران کتاب کودک و نوجوان افزایش یافته و آثار آن‌ها به جهان نیز معرفی می‌شوند. در سال‌های اخیر با پیشرفت فن‌آوری دسترسی به کتاب‌های جدید به سرعت و سهولت میسر است. از سوی دیگر ناشران کتاب کودک به کتاب‌های ترجمه علاقه بیشتری نشان می‌دهند چراکه این کتاب‌ها اغلب مصورند و دیگر نیاز به تصویرگری ندارند و چون اکثر آن‌ها حقوق مولف را در نظر نمی‌گیرند هزینه چاپ به صرفه است و از طرف دیگر به دلیل تنوع موضوع، مخاطبان بیشتری از آن‌ها استقبال می‌کنند. این سهولت دسترسی به کتاب و رقابت ناشران برای انتشار کتاب‌های جدید و پرفروش سبب شده که مترجمان تازه کار و کم‌اطلاع با حق ترجمه پایین کتاب‌های خوب را ترجمه کنند و به ناشر بسپارند درحالی که مترجم ادبیات کودک و نوجوان باید علاوه بر دانستن زبان مبدا و مقصد و برخورداری از خلاقیت با دایره واژگانی و ویژگی‌های روحی و روانی مخاطب (کودک) آشنا باشد و متناسب با نیازهای سنی کتاب‌های خوب را با ترجمه‌ای مناسب به جامعه ارائه دهد. در سال‌های اخیر در کشور ما با مشکل ترجمه مجدد یا موازی روبرو هستیم. ترجمه مجدد اثر گاهی به دلیل ناموفق بودن ترجمه قبلی، گاهی به خاطر پویایی زبان یا به عبارتی منسوخ شدن زبان یک اثر یا شرایط اجتماعی-سیاسی کشور در جای خود بجا و ضروری است؛ اما در حال حاضر علت ترجمه‌های تکراری در ایران به این دلایل نیست، بلکه بازار نشر ایران به میدان مسابقه برای چاپ آثار تبدیل شده است. امروزه ترجمه‌های مکرر و موازی یکی از دغدغه‌های مترجمان ایرانی است و باعث آشفتگی و نابسامانی در بازار ترجمه ایران است. این نابسامانی در کتاب‌های مجموعه‌ای بیشتر به چشم می‌خورد. متداول شدن این گونه کتاب‌ها در جامعه، که بیشتر حالت تجاری و بازاری پیدا کرده است، سیاستی جهت ترغیب مخاطب برای دنبال کردن موضوع و خرید جلد‌های بعدی است. البته این امر نه خاص

ایران بلکه پدیده‌ای فرهنگی در تمام جهان است. اولین کتاب‌های مجموعه‌ای در سال‌های دهه ۱۹۵۰ وارد بازار غرب شد ولی طی چند دهه به سرعت گسترش یافت و در بازار کتاب ایران نیز تأثیرگذار بود.

۳- ادبیات کودک و نوجوان نوشته‌ها و سروده‌هایی هستند که ارزش ادبی و هنری دارند و ممکن است مانند متل‌ها و لالایی‌ها از فرهنگ شفاهی و عامه آمده باشند یا اثری از یک نویسنده یا شاعر باشند. بطور کلی بهتر است آثار کودک بر پایه زبان و بیان، توانایی درک زبان نوشتاری و براساس گروه سنی طبقه‌بندی شود. این داستان‌ها به رشد و پرورش شخصیت خواننده کمک می‌کند و با توجه به این نکته که دوران کودکی و نوجوانی مهم‌ترین سال‌های شکل‌گیری و پرورش احساس و اندیشه است بهتر است از انتشار آنچه موجب یأس و بدبینی و بدخواهی است خودداری شود به‌ویژه که در ادبیات کودک و نوجوان اهمیت تصویر برابر با نوشته است، پس باید در استفاده از تصاویر نیز دقت نمود. ایرانیان نخستین مردمانی بودند که ترجمه از زبان دیگران را آموختند، ابتدا آثاری چون *کلیله و دمنه* و *هزار و یک شب* را ترجمه کردند و در سده اخیر به ترجمه آثار اروپایی پرداختند به طوری که امروزه تعداد کتاب‌های ترجمه شده برای کودکان و نوجوانان بیش از کتب تألیفی است. کارکردهای اصلی کتاب‌های تألیفی و ترجمه ایجاد لذت، قصه‌درمانی، علاقه به کتاب‌خوانی، گسترش دایره واژگانی، تقویت نیروی تخیل، کمک به هویت‌زبانی و خودشناسی، افزایش پویایی ذهن، پرورش حس زیبایی‌شناسی است. کتاب راه شکوهمندی برای رسیدن به تفاهم در عرصه بین‌المللی و راهی برای رسیدن به هم‌اندیشی در آینده است، در این میان ترجمه پلی میان ملت‌ها و فرهنگ‌ها است. با توجه به نکات یادشده به مترجمان جوان توصیه می‌شود که در انتخاب کتاب خوب دقت کنند و در ترجمه نیز نکات لازم برای ارائه ترجمه‌ای مناسب برای کودک و نوجوان را از یاد نبرند.

۴- در این بحث رفتارهای ما به عنوان یک متن و از کودک به عنوان مترجمی حیرت‌انگیز یادشده است. کودک مترجم بی‌قید و شرط کلیه رفتارها و واکنش‌های ما نسبت به دنیای اطراف است و با سرعت زیاد علیرغم تعدد الگوهای تربیتی و رفتاری و شخصیتی به واژه‌یابی،

ترجمه و ویراستاری و اجرای متن می‌پردازد؛ اما در جریان زندگی، والدین که نقش واژه‌نامه داشته‌اند تبدیل به متن شده‌اند و همین امر کودک را سطحی‌نگر بار می‌آورد، ضمن اینکه ورود افرادی به عنوان مربی به جای والدین در سنین پایین و حساس تربیتی، پیوندهای عاطفی را محدود می‌کند و مفهوم و معنای صحیح روابط بین افراد و موقعیت‌ها در ذهن مترجمان کوچک به شکل دیگری جا می‌افتد. برای مثال ترجمه صحیح کلمه داشتن، از لحاظ مفهومی و کلمه بازی در واژه‌نامه والدین، مریبان مهدکودک‌ها و کودکان یک مفهوم ندارد. برای یافتن معنای حقیقی این واژه‌ها در کشوری با تمدن و فرهنگ ایرانی-اسلامی مانند کشور ما، نیاز به بازگشت به دیدگاه‌های اصولی و بنیادین و عمیق تاریخ خود در تربیت کودک داریم.

توصیه‌های سیاستی:

۱. بهتر است در خانواده از سنین پایین به کودک فرصت نظرخواهی داده شود. اگر افراد از کودکی روش بحث و گفتگو را در برخورد و خواسته‌های خود یاد بگیرند، در آینده جامعه خود با نسلی روبرو خواهیم شد که انتقاد پذیر، اهل دیالوگ و پژوهش و عمل هستند. در سیستم آموزش و پرورش نیز لازم است برخورد با کودک بر پایه بحث و گفتگو و تفکر انتقادی برنامه‌ریزی شود تا کودک از ابتدا بیاموزد که مشکلات خود را با مشاوره و گفتگو حل کند. کودکان ما با گفت و شنود آشنا نیستند و عادت ندارند برای حل پاره‌ای از مشکلات، راه همدلانه بحث و گفتگو را تجربه کنند. نبود این اصل را می‌توان در برخوردهای خشن و قاطع افراد با یکدیگر در زمینه‌های مختلف مشاهده کرد.
۲. مطالعه به رشد فکری و شخصیتی کودک کمک می‌کند، پس باید به آن اهمیت داده شود. مطالعه به منزله ورزش فکری است و حافظه و خلاقیت کودک را تقویت می‌نماید. بهتر است که خواندن کتاب از سنین پایین کودکی و در خانواده آغاز شود. همانطور که از بدو تولد به سلامت جسمی کودک مثلاً تغذیه، بهداشت و واکسیناسیون اهمیت داده می‌شود، در مراکز بهداشت باید مشاوران متخصص و ورزیده حضور داشته باشند تا با توصیه‌های سازنده به مادران، رشد روانی و شخصیتی کودک را نیز تضمین کنند.

۳. در کتابخانه‌های عمومی می‌توان با ایجاد بخش «مادر و کودک»، زیر نظر کتابدار ورزیده در زمینه کتاب کودک، کتاب‌های مناسب با گروه سنی کودک و نوجوان را در اختیار مادران قرار بدهند و مادران جوان را در زمینه کتب مفید راهنمایی کنند.
۴. علاقه‌مند شدن به کتاب و کتاب‌خوانی می‌تواند در طول زمان ناهنجاری فردی و جمعی و در نهایت اجتماعی انسان‌ها را تعدیل بخشد. عادت به مطالعه و علاقه‌مند کردن کودکان به کتاب در خانواده شکل می‌گیرد، حتی بعد از دوره دبستان باز هم خانواده در برانگیختن آن‌ها در عادت پایدار کتاب‌خوانی جایگاه خود را از دست نمی‌دهد. برای استمرار مطالعه در خانواده، والدین باید به سیاست و آگاهی در فایده کتاب‌خوانی رسیده و اهل مطالعه باشند و برای پیشبرد آن لازم است به حوزه‌های گوناگون از سطح خانواده تا سطح توسعه فرهنگی توجه شود.
۵. کودکان و نوجوانان برای مطالعه نیاز به مواد خواندنی دارند که به صورت تألیف یا ترجمه در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد. در اکثر کشورهای جهان تعداد کتب ترجمه شده از کتب تألیفی بیشتر است؛ در کشور ما نیز نسبت کتب‌های ترجمه شده بیش از کتب‌های تألیف شده است. پس لازم است که در انتخاب کتاب برای ترجمه دقت لازم به عمل آید. برای این کار می‌توان از کمک‌های ارزشمند روانشناسان کودک، متخصصان تعلیم و تربیت و پژوهشگران و مترجمان حرفه‌ای کتاب کودک و نوجوان بهره‌مند شد.
۶. انتخاب کتاب برای ترجمه باید با دقت و وسواس انجام شود. محتوا و تصاویر کتاب‌ها باید دور از هرگونه خشونت باشند از جمله: نژادپرستی، شوخی‌های قومیتی، تمسخر دیگران، نگاه متفاوت به معلولان جسمی، تشویق به کارهای غیراخلاقی، حیوان‌آزاری، رواج خشونت و شوخی‌های بی‌مورد.
۷. ترتیبی اتخاذ شود که برای ترجمه، خرید کتب مفید و مناسب کودک از ناشران خارجی به سهولت صورت گیرد تا کتاب‌های جدید در کشور ما نیز همپای دیگر کشورهای جهان، ترجمه و چاپ شوند.

۸. پس از انتخاب کتاب‌های مفید، مناسب و موردنیاز کودک ایرانی، هر کتاب به مترجمی مسلط به ترجمه کتاب کودک سپرده شود تا ضمن در نظر گرفتن سن کودک و با انتخاب واژه‌های مناسب برای هر گروه سنی، کتاب را ترجمه کند. پس از پایان ترجمه و پیش انتشار کتاب، کارگروهی تخصصی کتاب را به دقت خوانده و ویرایش نماید.

۹. امروزه شاهد آن هستیم که هر مترجم تازه کار و بی تجربه‌ای تمایل دارد کار خود را با ترجمه کتاب کودک آغاز کند، چراکه اکثراً تصور می‌کنند که ترجمه برای کودک آسان است، حال آنکه چنین نیست. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود در رشته مترجمی زبان‌های مختلف در دانشگاه‌ها، واحد «ترجمه ادبیات کودک» ارائه شود. مسلمان با گذراندن ۲ یا ۴ واحد ترجمه ادبیات کودک دانشجویان تخصص لازم را در این زمینه به دست نخواهند آورد، اما دست کم درمی‌یابند که برای این نوع ترجمه نیاز به تخصص ویژه‌ای دارند که در صورت علاقه و تمایل می‌توانند این راه را دنبال کنند. در نتیجه از هجوم دانشجویان و فارغ التحصیلان مترجمی به بازار کتاب کودک کاسته خواهد شد.

۱۰. پیشنهاد می‌شود نهادهای ذیصلاح مانند وزارت ارشاد اسلامی، شورای کتاب کودک و پرورش فکری کودکان و نوجوانان به کمک دست‌اندرکاران و مترجمان حرفه‌ای کتاب کودک و نوجوان، دوره‌های پیوسته «تربیت مترجم کتاب کودک» برگزار کنند تا ضمن ساماندهی به وضعیت ترجمه برای کودکان و نوجوانان، جانشینانی شایسته برای خود تربیت نمایند.

۱۱. امروزه ترجمه برای کودکان و نوجوانان به میدان رقابتی برای ناشران تبدیل شده است و هر ناشر تمایل دارد کتاب‌های پرفروش کودک و نوجوان را ترجمه مجدد و در موسسه خود چاپ کند. ترجمه مجدد زمانی لازم است که ترجمه یا ترجمه‌های قبلی موفق و یا پاسخگو نباشند، اما اگر ترجمه خوب و قابل قبولی در بازار کتاب وجود دارد دیگر نیاز به ترجمه مجدد آن کتاب نیست. پس توصیه می‌شود چنانچه ترجمه خوبی از یک کتاب وجود دارد وزارت ارشاد با انتشار ترجمه مجدد آن موافقت ننماید.

۱۲. در عصر حاضر الگوی زندگی کودکان و نوجوانان و جوانان تغییر و تحول یافته است. ما در شرایطی قرار داریم که اکثر نوجوانان حتی کودکان برای پر کردن اوقات فراغت از فضای مجازی استفاده می‌کنند. این پدیده مشکلی جهانی است که البته نکات مثبت زیادی هم دارد، اما شکل افراطی آن تأثیرات منفی بسیار داشته و بر سلامت و روان افراد تأثیر می‌گذارد. در گیر شدن افراد با فضای مجازی سبب قطع تعاملات اجتماعی و تحرک می‌شود. در تنگناهای اجتماعی-رفاهی، نبود سرگرمی مناسب و خلاق، مشکلات اجتماعی و اقتصادی، کاستی‌ها و عدم توجه به اوضاع فرهنگی و آموزشی از پایه تا سطوح عالی، همه باعث بحران روحی-روانی و اختلال هویت در افراد به‌ویژه قشر کودک و نوجوان و جوان می‌شود. انگیزه برای زندگی پویا در این گروه‌های سنی کاهش می‌یابد و به‌نوعی دلسردی و بی‌تفاوتی و بی‌حوصلگی می‌رسند. توصیه می‌شود با انتخاب و نشر کتب مفید و توسعه کتاب‌خوانی در خانواده، مدرسه، کتابخانه محله و... کودکان را از فضای مجازی دور کرد. پس بحث کتاب‌های مفید تألیفی و ترجمه باید با جدیت دنبال شود.

۱۳. چند توصیه برای ترویج کتاب‌خوانی در جامعه:

۱. نویسندگان و مترجمان با درک نیاز کودک، هوشیاری و آگاهی کتاب‌های باکیفیت و هماهنگ با توانمندی‌های کودک خلق و یا ترجمه کنند و کنجکاوی کودکان، نوجوانان و جوانان را برانگیزند و به آن‌ها شناخت بدهند.
۲. معلمان و مدرسان از سنت‌های کهنه آموزشی و انباشتن ذهن دانش‌آموزان از مطالب و جزوه‌های حفظ کردنی و شیوه متکلم الوحده در کلاس دور شوند و کلاس از دبستان تا دانشگاه را به محیط سرشار از تخیل، لذت و آگاهی، پژوهش و شناخت تبدیل کنند.
۳. آموزش و پرورش ساعاتی را برای مطالعه آزاد در برنامه‌ریزی در نظر گیرد و شیوه تدریس بر مبنای پژوهش و شاگرد محور باشد و در سطح دانشگاه‌ها شیوه تدریس بر پایه پژوهش و فعالیت‌های گروهی باشد، فرهنگ کتاب‌خوانی رشد می‌کند. تنها

عادت به کتاب خواندن کافی نیست. در کشورهایی که چنین فرهنگی پا نگرفته، لازم است به برنامه‌ریزی‌هایی برای گسترش عادت به مطالعه اندیشید. برنامه‌هایی همه‌جانبه، گسترده و حلقه‌های زنجیره‌ای آن، خانه، مدرسه، آموزشگاه، دانشگاه، کتابخانه‌ها (عمومی، دولتی، غیردولتی و نهادهای فرهنگی)، سازمان نشر، نهادهای مدنی، آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد، آموزش عالی، صدا و سیما ... همه دست‌اندرکاران در این زنجیره سهیم هستند.

۴. باید سعی شود روند اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و عادت به مطالعه به فرایند تکامل تاریخی و خودانگیخته درآید، در برنامه‌های راهبردی و فرهنگ ملی - مذهبی و توسعه رشد داده شود. کتاب با کیفیت و مناسب در حوزه تألیف و ترجمه با بهای مناسب و توزیع گسترده، تأکید بر مطالعه‌ی آزاد از سوی معلم، مدرس، مربی، کتابداران و غیره، همه گامی فراملی است و به گسترش توسعه فرهنگی برای داشتن جامعه‌ای آگاه با نرخ مطالعه در سطح بالا، با عادت پایدار به کتاب‌خوانی است. تا جایی که خواندن، کار روزانه فرد باشد.